



#### 1. Статистикалық байқаудың мақсаты

Осы нысанды байқаудың мақсаты қоршаған ортаны қорғауға жұмсалған ағымдағы шығындардың, экологиялық төлемдердің, табиғи ресурстарға төлемдердің және жер қойнауын пайдаланушылардың арнаулы төлемдерінің көлемін анықтау болып табылады.

#### 2. Респонденттер тобы

Керсетілген нысанды меншік нысанына қарамастан өз қызметінде табиғат ресурстарын пайдаланатын, табиғи ортаға (атмосфералық ауаға, су объектілеріне, жер бетіне) тазарту құрылыстары бар өндіріс және тұтыну қалдықтарын шығаратын (бағыттайтын), сондай-ақ бюджетке тиісті төлемдерді жүзеге асыратын барлық заңды тұлғалар еспелі жиынмен бір жылға толтырып, тапсырады.

#### 3. Нысанда қолданылатын терминдер мен анықтамалар

**Табиғатты қорғауға жұмсалған ағымдағы шығындар** – кәсіпорындар мен ұйымдардың қоршаған ортаны қорғауға көзделген негізгі құралдарды ұстау және пайдалану бойынша шығыстары. Мұнда бүлінген жерлерді қалпына келтіру, кіші өзендердің арналарын тазалау, суды қорғау аймақтарын белгіленген тәртіпте ұстау, су көздерінің, атмосфералық ауаның сапасын бақылау және басқа да шаралар бойынша табиғатты қорғаумен байланысты ағымдағы іс-шаралар жүргізуге арналған шығыстар жатады. Есеп беру объектілері басқа ұйымдарға ақаба сулар мен қалдықтарды келесі тазалауға (зарарсыздандыруға) және ағызуға тапсыру кезінде бұл төселдік ақы төлеу мөлшері де ағымдағы табиғатты қорғау шығыстары көлеміне қосылады.

**Экологиялық төлемдер** – қоршаған ортаға белгіленген лимиттер шегінде эмиссиялар үшін және табиғи ортаға ластағыш заттардың нормативтен тыс шығарылуы үшін есептелген және нақты төленген төлемдер. Ластау лимиттері және қоршаған ортаны ластағаны үшін нормативтерді (ставкаларды) қоршаған ортаны қорғау саласындағы орталық атқарушы органның келісуімен облыс әкімдері белгілейді.

**Табиғатты қорғау заңнамаларын бұзудан болған зияндарды өтеуге өндірілген қаражаттар (талаптар, айыппұлдар)** - табиғатты қорғау заңнамаларын бұзудан болған зиянды өтеуге заңды тұлғадан талап етілген және өндірілген нақты қаражаттар. Оларға қоршаған ортаны дүркінді және апаттық ластағаны үшін, табиғи ресурстарды бір реттік ұтымсыз пайдаланғаны және бұзғаны үшін белгіленген айыппұлдық санкциялар жатады.

**Табиғи ресурстарды пайдаланғаны үшін төлемдер** - жер үсті су ресурстарын, жер учаскелерін, қоршаған ортаға эмиссиялар, жануарлар дүниесін, орманды, ерекше қорғалатын табиғи аумақтарды пайдаланғаны үшін есептелген және нақты төленген төлемдер.

**Жер қойнауын пайдаланушылардың арнаулы төлемдері** Қазақстан Республикасы Салық заңнамасына сәйкес анықталады.

**Негізгі құрал-жабдықтар** – бұл материалдық активтер, оларды:  
1) субъекті тауарларды (қызметтерді) өндіруде немесе жеткізуде пайдалану үшін, басқа тұлғаларға жалға беру үшін немесе өкімшілік мақсаттары үшін ұстайды;  
2) бір кезеңнен астам пайдалану ұйғарылады.

#### 4. Әдіснамалық түсініктемелер

**1-бөлім.**  
"Табиғат қорғауға арналған ағымдағы шығындар-барлығы" 1-жолда қоршаған ортаны қорғауға және табиғат ресурстарын тиімді пайдалануға арналған барлық ағымдағы шығындар жиынтығы көрсетіледі.

2-жолға күтіп ұстау және пайдалану жөніндегі ағымдағы шығындар енгізіледі:

1. Өндірістік және коммуналдық ақаба суды биологиялық, физикалық-химиялық және механикалық тазарту станциялары; ақаба суды, сонымен қоса суармалы егіншілік алқабында пайдаланылған суды қосымша тазартатын құрылыстар мен қондырғылар; ақаба суды тазарту өдістерін әзірлеуге байланысты кәсіпорындардағы тәжірибелік қондырғылар мен цехтар; су айдынын немесе жер астындағы суды ластайтын сұйық өндірістік қалдықтарды жинайтын, тасымалдайтын, қайта өңдейтін және жоюын қондырғылар мен құрылыстар; кемелерден алынған шаруашылық-тұрмыстық ақаба сулар мен құыстарды көдеге жарату, жинау және тазарту үшін арналған жағалық құрылыстар; ақаба суды бастапқы сатысында тазартатын жеке құрылыстар (мұнай торлары, май сүзгілер, флотациялық қолдырғылардың және құрылыстарды залалсыздандыратын қондырғылардың бейтараптайтын станциялары); ақаба суды тазартатын құрылысқа жеткізетін және ақаба суды алқап сүзгісіне, суландыру алқабына, арнайы салынған жинауышқа, буландырышқа арналған кәріз желілері; коммуналдық ақаба суды тазартатын құрылыстар; өнеркәсіптік ақаба суды (сонымен қоса жаңбыр суын) бұратын алаңнан тыс кәріз желілері және сондағы қайта айдайтын станциялар, ақаба суды бақылайтын, әзірлейтін, ақаба суды орташалайтын станциялар және апатты жағдайда лас сулар ағылғанда және олардың концентрациясы шектелуі нормадан асып кеткенде уақытша жинайтын сыйымдылықтар, кейіннен осы суды тазарту станциясына айдау. Негізгі коммуникацияға өнеркәсіп ырындарының алаң ішіндегі желісі енгізілмейді. Егер қалалық, өнеркәсіптік және басқа да кәріз желілері тазарту құрылысына жеткізілмесе және ластаған ақаба суды табиғи су объектілеріне ағызатын болса, онда осы желілерді күтіп ұстаудың және пайдаланудың шығындары осы жол бойынша көрсетілмейді.

2. Лай сулар мен мұхиттық лас суларды тазартатын жағалық және жүзбе станциялар.

3. Сумен қамтудың тұйық циклді жүйесі (ақаба суды тиісті тазартудан және өңдеуден өткізгеннен кейін техникалық сумен қамту қажетіне қайтару), сонымен қоса, әр түрлі қоқыстағы су мен күлді, басқа кәсіпорындардан келетін суды тазартатын айналым жүйелері, ұдайы және қайталап пайдаланатын айналым жүйелері.

#### 1. Цель статистического наблюдения

Целью наблюдения данной формы является определение объема текущих затрат на охрану природы, экологических платежей, плат за природные ресурсы и специальных платежей недропользователей.

#### 2. Круг респондентов

Указанную форму заполняют и представляют за год с нарастающим итогом все юридические лица, независимо от формы собственности, которые в своей деятельности используют природные ресурсы, выбрасывают (направляют) отходы производства и потребления в природную среду (атмосферный воздух, водные объекты, на поверхность земли), имеющие очистные сооружения, а также производят соответствующие платежи в бюджет.

#### 3. Термины и определения, используемые в форме

**Текущие затраты на охрану природы** - расходы предприятий и организаций по содержанию и эксплуатации основных средств, предназначенных для охраны окружающей среды. Сюда же относятся затраты на проведение текущих природоохраных мероприятий, по рекультивации нарушенных земель, расчистке русел малых рек, поддержанию в установленном порядке водоохраных зон, контролю качества водных источников, атмосферного воздуха и иных мероприятий. При передаче отчитывающимися объектами сточных вод и отходов сторонним организациям для их последующей очистки (обезвреживания) и сброса, величина оплаты за этот прием также включается в объем текущих природоохраных расходов.

**Экологические платежи** - начисленные и фактически выплаченные платежи за эмиссии в окружающую среду в пределах установленных лимитов и за сверхнормативные выбросы загрязняющих веществ в природную среду. Лимиты загрязнения и нормативы (ставки) за загрязнение окружающей среды утверждаются акимами областей по согласованию с центральным исполнительным органом в области охраны окружающей среды.

**Средства (иски, штрафы), взысканные в возмещение ущерба, причиненного нарушением природоохранного законодательства** - средства, предъявленные и фактически взысканные с юридического лица в возмещение ущерба, причиненного нарушением природоохранного законодательства. К ним относятся штрафные санкции за залповое или аварийное загрязнение окружающей среды, за нерациональное разовое использование и порчу природных ресурсов.

**Платы за использование природных ресурсов** - включают все начисленные и фактически произведенные выплаты за пользование водными ресурсами поверхностных источников, за пользование земельными участками, за эмиссии в окружающую среду, за пользование животным миром, за лесные пользования, за использование особо охраняемых природных территорий.

**Специальные платежи недропользователей** определяются согласно Налогового законодательства Республики Казахстан.

**Основные средства** – это материальные активы, которые:  
1) удерживаются субъектом для использования в производстве или поставке товаров (услуг), для сдачи в аренду другим лицам или для административных целей;  
2) предполагается использовать в течение более чем одного периода.

#### 4. Методологические пояснения

**Раздел 1.**  
В строке 1 "Текущие затраты на охрану природы всего" приводятся суммарно все текущие затраты на охрану окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов.

Строка 2 включает текущие затраты по содержанию и эксплуатации:

1. Станций биологической физико-химической и механической очистки производственных и коммунальных сточных вод; сооружений и установок по очистке сточных вод, включая земельельческие поля орошения; опытных установок и цехов на предприятиях, связанных с разработкой методов очистки сточных вод; установок и сооружений для сбора, транспортировки, переработки и ликвидации жидких производственных отходов, загрязняющих водоемы или подземные воды; береговых сооружений для приема с судов хозяйственно-бытовых сточных вод и мусора для утилизации, складирования и очистки; отдельных сооружений первичной стадии очистки сточных вод (нефтеловушек, жироловок, станций нейтрализации флотационных установок и установок обезвреживания шлама); канализационных сетей, подводимых к сооружениям по очистке сточных вод и для отведения сточных вод на поля фильтрации, поля орошения, к специально построенным накопителям, испарителям; сооружений для очистки коммунальных сточных вод; внеплощадных сетей канализации для отвода промышленных сточных вод (включая ливневые) и сооружений из них станций перекачки, станций по контролю, подготовке, усреднению сточных вод и емкостей для временной аккумуляции этих вод в случае аварийных сбросов загрязнений и повышения концентрации их выше предельно допустимых норм с последующей передачей на станции очистки. В основные коммуникации не входят внутривнеплощадочные сети промпредприятий. Если городские, промышленные и др. канализационные сети не подведены к очистным сооружениям и производят сброс загрязненных сточных вод в природные водные объекты, затраты на содержание и эксплуатацию этих сетей по данной строке не показываются.

2. Береговых и плавучих станций очистки балластных и льяльных (подсланевых) вод.

3. Систем водоснабжения с замкнутыми циклами (с возвратом для нужд технического водоснабжения сточных вод после их соответствующей очистки и обработки), включая оборотные системы гидрозолоудаления и гидроудаления различных шлаков, оборотные системы последовательного и повторного использования воды, в том числе, поступающей от других предприятий.



#### 4. Әдіснамалық түсініктемелер

4. Су айдынынан, су қоймасынан, кемежайдан және ішкі теңізден мұнайды, қоқысты және басқа да сұйық қалдықтарды жинайтын қондырғылар, құрал-жабдықтар мен техникалық флоттар, сондай-ақ теңіздер мен кемелердің ластануын болдырмау жөнінде Халықаралық конвенция талаптарына сәйкес жұмыс істеп тұрған кемелерді қосымша жабдықтау бойынша шараларды жүргізу.

5. Белгіленген тәртіптен суды қорғайтын аймақты жан-жақты технологиялық, орман-мелиоративтік, агротехникалық, гидротехникалық, санитарлық және басқа да шаралармен қолдау, су ресурстарының ластануы мен сарқылуын болдырмау.

6. Суға зиянды әсер ететіндерді болдырмауға, сондай-ақ санитарлық-сауықтыру (экологиялық) шараларын қамтамасыз ету үшін белгіленген тәртіпте арнайы бөгендерді пайдалану. Гидроэнергетикалық, ирригациялық және басқа да өндірістік қажеттілік үшін арналған бөгенді күтіп ұстау мен пайдалану шығындары мұнда енгізілмейді.

7. Салааралық маңызы бар арналық ауаландыру станциялары мен суды қорғайтын басқа да объектілер.

8. Шығарылғандардың шашырауы.

9. Жер бетіндегі және жер астындағы су ресурстарын ластанайтын сүзілу алаңы, суармау таңабы, арнайы салынған жинауыштар мен тұндырғыштар, ластанған ақаба суды бұру (қашыртық).

10. Шағын өзендердің ағынын реттеу, олардың арнасын тазарту және шағын өзендердің қолайлы гидрологиялық режимі мен санитарлық жай-күйін қалпына келтіру, әрі қолдау жөніндегі басқа да шараларды жүзеге асыру.

11. Қашыртық су мен көріздеу суын (сонымен қоса күріш танабындағы қашыртық суды) қайтадан пайдалану және олардың сапасын жақсарту (жинақтайтын сыйымдылықтар, тұндырғыштар, құрылыстар, суды ауаландырығыш құрылғылар, биологиялық каналдар, пестицидтерді ұстайтын экрандар т.б.) шараларын өткізу.

12. Маңызды өзен бассейндеріндегі су шаруашылығы кешендерінің автоматтандырылған басқару жүйесі (АБЖ). Суды қорғау кешендерімен қоса АБЖ, теңіздің, табиғи және ақаба сулардың (арнайы кемелерді, зертханаларды т.б. қоса алғанда) сапасын бақылау жүйесі, су үлестіруді басқару жүйесі (суармалы егіншілікті қоса алғанда), мемлекеттік су кадастры жүйесі, судың бастапқы есебін қамтамасыз ету және алынатын, әрі шығарылатын сулардың есебі бойынша, есеп деректерін өңдеу бойынша есептеу орталықтарының т.б. суды пайдаланудың мемлекеттік есебін жүргізудің жиынтық деректерін әзірлеу (автоматтандырылған станцияларды, өлшеу қондырғыларын т.с.с. күтіп ұстау және пайдалану).

13. Қондырғылар, цехтар және пайдаланылған судан бағалы заттарды алу жөніндегі шараларды жүзеге асыру. Бұған жататын қондырғылар мен цехтар: су ерітінділерінен органикалық еріткіштерді, гальваникалық және өңдейтін ерітінділерден, кара және түсті металлургияда, басқа да салаларда ақаба судан металлдар мен басқа да компоненттер қосылыстарын алатын, кинопланкаларды өндірген және өңдеген кезде т.с.с. пайдаланылған судан және қайта өңделген кальций, магний, натрий, фторлы қосылыстар тұздарынан және басқа да негізгі химия зауыттарынан алынғаны, целлюлоза - қағаз, химия, мұнай химиясы және басқа да өнеркәсіп салаларының пайдаланылған титан-магний ерітінділері, пайдаланылған судан мұнай өнімдері мен майды бөлу және іске жарату, тазарту құрылыстарындағы артық лайды қайта өңдеу, тамақ өнеркәсібіндегі қалдықтар мен басқа да заттарды (қоқырларды, қалдықтарды т.с.с.) алу және қайта өңдеу, кәсіпорындарда пайда болған улы қосылыстарды қайта өңдеу және зарарсыздандыру, сондай-ақ өнеркәсіптің, көліктің, ауыл шаруашылығының, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығының әр түрлі саласындағы басқа да сондай қондырғылар, цехтар, шаралар.

2-жолда өнеркәсіптік және коммуналдық су құбырларын күтіп ұстаудың және пайдаланудың шығындары, сонымен қоса су шаруашылығы жүйесінен өнеркәсіп орындары алатын судың төлемдері, сондай-ақ су заңдарын бұзғаны үшін айыппұлдарды көрсетпейді.

3-жолда ақаба суды қабылдағаны және тазартқаны үшін қызметтің басқа кәсіпорындар мен ұйымдарға жалпы төлемдері көрсетіледі.

4-жолда күтіп ұстау және пайдалану жөніндегі шығындар енгізіледі:

1. Технологиялық агрегаттардан және ауаны желдеткіштен шығатын газдағы зиянды заттарды тұтатын және залалсыздандыратын қондырғы, олардың атмосферға тікелей шығар алдындағы осы шығындарды ауаны қорғау санатына жатқызу, егер осы қондырғы өзінің тікелей мақсаты бойынша санитарлық болған жағдайда, яғни зиянды заттарды атмосфера ауасына шығаруды қамтамасыз еткенде ғана жатқызылады. Бұл көрсеткішке атмосфераға шығатын газдардың зиянды заттарын тазарту әдісін әзірлеу бойынша тәжірибелік-өнеркәсіптік қондырғылар мен цехтарды күтіп ұстаудың және пайдаланудың, сондай-ақ атмосфералық ауаның ластануын бақылайтын автоматтандырылған жүйенің, атмосфералық ауаның ластануын бақылайтын зертхананы күтіп ұстаудың шығындары енгізіледі.

2. Газдан шығатын заттарды іске жарататын қондырғы (өндіріс).

3. Автомобильдердің пайдаланылған улы газдары тексеру жөніндегі бақылау-реттеу орындары.

Технологиялық тәсім элементтері болып саналатын газтұтқыш қондырғылар мен құрылғылар және шамалы шиказаттардан жоспарланған өнімді алу үшін қызмет ететін (зауыттарда техникалық кәсіптік өндірген кезде реактордан шығатын газдағы қарақуынен тазарту; фосфор зауыттарында сары фосфорды өндірген кезде кенді қыздыратын пештен шығатын газды тазарту; химия зауыттарында күкірт қышқылының өндірген кезде пештің "қайнаған қабатынан" шығатын газды тазарту т.с.с.) ауаны қорғауға жатпайды. Сонымен қоса, атмосфералық ауаны қорғаудың ағымдағы шығындар құрамына енгізілмеуге тиісті шығыстар: газ қалдықтарын (ауа үрлегішті), түтін тартқыштарды (желдеткіштерді), түтін құбырларын пайдалану; жұмыс орындарында, санитарлық-қорғаныш аймағында қалыпты санитарлық-гигиеналық жағдайларды жасауға қызмет ететін желдету мен кондиционерлеу жүйесі; жасыл егіле ағаштарды күту т.с.с., өйткені олар технологиялық тәсімнің, өнеркәсіптік санитарияның, көркейтудің құрамдас элементтері болып саналады. Ерекшелік ретінде атмосфералық ауаны қорғаудың ағымдағы құрамына, қалдық газдар тікелей ауаға шығар алдында қосымша жағатын және басқадай әдіспен қосымша тазалайтын қондырғылар мен құрылғыларды күтіп ұстау мен пайдалану шығындары енгізіледі.

#### 4. Методологические пояснения

4. Установок, оборудования и технического флота по сбору нефти, мусора и других жидких, твердых отходов с акваторий рек, водоемов, портов и внутренних морей, а также на проведение мероприятий по дооборудованию действующих судов в соответствии с требованиями Международной конвенции по предотвращению загрязнения моря и судов.

5. Поддержанию в установленном порядке водоохраных зон с комплексом технологических, лесомелиоративных, агротехнических, гидротехнических, санитарных и других мероприятий, засорения и истощения водных ресурсов.

6. Поддержанию в установленном порядке специальных водохранилищ по борьбе с вредным воздействием вод, а также для обеспечения санитарно-оздоровительных (экологических) пусков. Затраты на содержание и эксплуатацию водохранилищ, предназначенных для гидроэнергетических, ирригационных и других производственных нужд, сюда не включаются.

7. Русловых аэрационных станций и других водоохраных объектов межотраслевого значения.

8. Рассеивающих выпусков.

9. Полей фильтрации, полей орошения, специально построенных накопителей, испарителей и отстойников, отведение (сброс) загрязненных сточных вод, которые не приводят к загрязнению поверхностных и подземных водных ресурсов.

10. Осуществлению регулирования стока малых рек, расчистку их русел и другие мероприятия по восстановлению и поддержанию благоприятного гидрологического режима и санитарного состояния малых рек.

11. Проведению мероприятий для повторного использования сбросных и дренажных вод (включая сбросные воды с рисовых полей) и улучшения их качества (аккумулирующие емкости, отстойники, сооружения и устройства для аэрации вод, биологические каналы, экраны для задержания пестицидов и др.).

12. Автоматизированных систем управления (АСУ) водохозяйственными комплексами в бассейнах важнейших рек. АСУ водохозяйственными комплексами, систем контроля качества морских, природных и сточных вод (включая эксплуатацию специальных судов, лабораторий и др.), систем управления водораспределением (включая орошаемое земледелие), системы государственного водного кадастра, обеспечению первичного учета вод и разработки сводных данных ведения государственного учета использования вод (содержание и эксплуатация автоматизированных станций, измерительных установок и т.п.) по учету объема и качества забираемой и сбрасываемой воды, вычислительных центров по обработке данных учета и др.

13. Установок, цехов и осуществлению мероприятий по извлечению ценных веществ из отработавших вод. Сюда следует относить установки и цеха по извлечению и регенерации из водных растворов органических растворителей, соединений металлов и других ценных компонентов из гальванических и травильных растворов, из сточных вод производств черной и цветной металлургии и др. отраслей, при производстве и обработке киноплёнки и т.п. по извлечению из отработавших вод и переработке солей кальция, магния, натрия, фтористых соединений и др. на заводах основной химии, титаномагниевого отработавших технологических растворов на предприятиях целлюлозно-бумажной, химической, нефтехимической и других отраслей промышленности, по выделению из отработанных вод и утилизации нефтепродуктов и масел, по переработке избыточного или очистных сооружений, по извлечению и переработке отходов и других веществ (шламов, осадков и т.д.) пищевой промышленности, по переработке и обезвреживанию образующихся на предприятиях токсичных соединений, а также другие аналогичные установки, цеха и мероприятия на предприятиях различных отраслей промышленности, транспорта, сельского хозяйства, жилищно-коммунального хозяйства.

В строке 2 не показываются затраты на содержание и эксплуатацию промышленных и коммунальных водопроводов, включая выплаты промышленным предприятиям за воду, забираемую из водохозяйственных систем, а также штрафы за нарушение Водного законодательства.

В строке 3 показываются общие выплаты другим предприятиям и организациям за услуги по приему, транспортировке и очистке сточных вод.

Строка 4 включает затраты по содержанию и эксплуатации:

1. Установок для улавливания и обезвреживания вредных веществ из газов, отходящих от технологических агрегатов и из вентиляционного воздуха, непосредственно перед выбросом их в атмосферу отнесение этих затрат к категории воздухоохраным может осуществляться только при условии, если эти установки по своему прямому назначению являются санитарными, т.е. обеспечивают снижение выбросов вредных веществ в атмосферный воздух. В этот же показатель включаются затраты на содержание и эксплуатацию опытно-промышленных установок и цехов по разработке методов очистки отходящих газов от вредных выбросов в атмосферу, а также автоматизированных систем контроля за загрязнением атмосферного воздуха, на содержание лабораторий по контролю за загрязнением атмосферного воздуха.

2. Установок (производств) для утилизации веществ из отходящих газов.

3. Контрольно-регулирующих пунктов по проверке токсичности отработавших газов автомобилей. Газопылеулавливающие установки и устройства, являющиеся элементами технологической схемы и служащие для получения планируемой продукции из минимального сырья (очистка газов, отходящих от реакторов при производстве сажи на заводах технического углерода; очистка газов, отходящих от рудно-термических печей при производстве желтого фосфора на фосфорных заводах; очистка газов, отходящих от печей "кипящего слоя" при производстве серной кислоты на химических заводах и т.д.) к воздухоохраным не относятся. В состав текущих затрат на охрану атмосферного воздуха, кроме того, не должны включаться затраты на: эксплуатацию газоотходов (воздуховодов); дымососов (вентиляторов); дымовых труб; систем вентиляции и кондиционирования, служащих для создания нормальных санитарно-гигиенических условий на рабочих местах, санитарно-защитных зон; уход за зелеными насаждениями и т.д., так как они являются составными элементами технологических схем, промсанитарии, благоустройства.



#### 4. Әдіснамалық түсініктемелер

Сонымен қоса, ерекше жағдайда, газ үрлейтін машиналар газ тұтқыш аппаратқа тікелей байланысты болған кезде, осы машинаны пайдалану шығындары да атмосфера ауасын қорғауға жатады.

5-жолға полигондарды, қатты қалдықтарды сақтауды арнайы ұйымдастырылған орындарды, сондай-ақ өндіріс қалдықтарының қатты қауіпті және басқа да улы заттарын зарарсыздандыратын қондырғыларды күтіп ұстау мен пайдалану шығындары енгізіледі. Бұған өндірістің қатты қалдықтарын жоюдың (сонымен қоса лас ақаба суды тазарту процесінде тұтылған және шығарылған технологиялық газдар мен желдетілген ауа), қалдықтарды жинайтын орынға тасымалдаудың немесе жоюдың ағымдағы шығындары жатады.

6-жолда өндірістің қатты қауіпті қалдықтарын арнайы орынға тасудың, сақтаудың, жоюдың (залалсыздандырудың) немесе іске асырудың көрсетілген қызметі үшін басқа кәсіпорындар мен ұйымдарға жалпы төлемі көрсетіледі.

7-жолда жерді қайта құнарландырудың, топырақтың құнарлы қабатын алудың, сақтаудың және пайдаланудың ағымдағы шығындары, сонымен қоса өнеркәсіп орындарында өнімнің өзіндік құнын жоспарлау, есепке алу және калькуляциялау жөніндегі негізгі және салалық ережелерге сәйкес белгіленген тәртіппен өнімнің өзіндік құнына жатқызылған арнайы техникаларды пайдаланудың, сондай-ақ жерді қайта құнарландыру жұмыстарын қаржыландыру тәртібі туралы Нұсқаулықтың ағымдағы шығындары көрсетіледі. Күрделі қаржы есебінен жерді қайта құнарландыруды жүзеге асыру шығындары осы жолда көрсетілмейді.

#### 2-бөлім.

Бөлімде қоршаған табиғи ортаны ластағаны үшін есептелген және нақты төленген төлемдер, табиғат ресурстары үшін төлемдер, сондай-ақ табиғатты пайдаланушылардың табиғатты қорғау заңдарын бұзғаны үшін жергілікті атқару органдары немесе Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрлігінің аумақтық органдары ұсынған және өндіріп алынған талаптар мен айыппұлдар көрсетіледі.

Қазақстан Республикасының Заңдары, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Үкіметінің, уәкілетті министрліктердің, Қоршаған ортаны қорғау министрлігі ведомстволарының және де өз өкілеттігі шегінде жергілікті өкімет органдарының қаулылары, өкімдері мен шешімдері қоршаған ортаны ластағаны және табиғат ресурстарын пайдаланғаны үшін төлемдерді өндіріп алудың негіздемесі болып табылады.

1-жол бойынша ластағыш заттардың шығарындылары мен төгінділері және өндіріс қалдықтарын орналастырғаны, әрі шығарындыларды (төгінділерді) белгіленген шектелімде тұтынығы үшін ұсынылған төлем көлемі және нақты төленген төлемі көрсетіледі. Ластау шектелімі мен төлем нормативін (мөлшерлемесін) жергілікті өкімшілік бекітеді.

2-жол бойынша ластағыш заттарды табиғи су қоймасына, сүзілу алаңына, жинауыш тоғанға т.б. шектеулі нормативте (шектелімде) төккені үшін ұсынылған төлем және есепті жылда төленген төлемі көрсетіледі.

3-жол бойынша тұрақты көздерге белгіленген шектелімде ластайтын заттарды атмосфераға шығарған және нақты жұмсалған отын үшін ұсынылған төлемі және есепті жылда төленген төлемі көрсетіледі.

4-жолда полигондарда, үйінділерде қалдықтарды орналастырғаны (үйгені, көмгені) және өндіріс қалдықтарын белгіленген шектелімде орналастырғаны (пайдаланбағаны) үшін ұсынылған төлемі және есепті жылда төленген төлемі көрсетіледі.

5-жолда қоршаған ортаны нормативтен тыс (шектелімнен тыс) ластағаны, яғни кәсіпорынның ластайтын заттарды (қалдықтарды) белгіленген нормативтен тыс шығарғаны (төккені, орналастырғаны) үшін есептелген және төленген қаражаттар көрсетіледі. Сонымен қоса, кәсіпорынның зиянды заттарды шығарғаны (төккені) және қалдықтарды орналастырғаны үшін белгіленген тәртіптегі рұқсатты ресімдемеуі бойынша ластайтын заттар (қалдықтар) жөніндегі төлемдері көрсетіледі.

6-жолда табиғи су объектілеріне, сүзілу объектілеріне, жинауыш тоғанға және басқа да жасанды су қоймасына ластайтын заттарды нормативтен тыс төккені үшін ұсынылған төлемі және есепті жылда төленген төлемі көрсетіледі.

7-жолда ластайтын заттарды атмосфераға нормативтен тыс шығарғаны үшін ұсынылған төлемі және есепті жылда төленген төлемі көрсетіледі.

8-жолда полигондарда, үйінділерде қалдықтарды (үйгені, көмгені) және өндіріс қалдықтарын нормативтен тыс орналастырғаны (пайдаланбағаны) үшін ұсынылған төлемі және есепті жылда төленген төлемі көрсетіледі.

9-жолда кәсіпорындардың табиғат қорғау заңдарын бұзудан болған залалды өтеуге ұсынған және нақты өндіріп алынған барлық қаражаттар (талаптар), осы сома сот (төгерлік сот) органдарының шешімінен немесе басқадая жолмен алынғанына қарамастан, ескеріледі. Бұған жататындар - қоршаған ортаны тұтастай немесе апатты жағдайда ластағаны, табиғат ресурстарын бір жолы тиімсіз пайдаланғаны немесе бүлдіргені т.б. айыппұл санкциялары. Бұған сонымен қоса нақты лауазымдық тұлғаға айыппұлдар енгізіледі.

10-жолға табиғат ресурстарын пайдаланғаны, табиғат ресурстарын тиімсіз және жан-жақты пайдаланбағаны т.с.с. үшін есептелген және нақты белгіленген төлемдер енгізіледі.

16-жолда Қазақстан Республикасы Салық заңнамасына сәйкес анықталатын жер қойнауын пайдаланушылардың арнаулы төлемдері көрсетіледі.

#### 3-бөлім

1-жол бойынша қорғау жөніндегі қондырғылар мен құрылыстардың күрделі жөндеуіне арналған шығын көлемін атай отырып, табиғатты қорғауға арналған негізгі құрал-жабдықтардың күрделі жөндеу шығындары көрсетіледі : атмосфералық ауаны (2-жол); су ресурстарын ұтымды пайдалану (3-жол). Су ресурстары мен ауа бассейнін қорғау және ұтымды пайдалану жөніндегі құрал-жабдықтардың құрамы, осы нұсқаулықтың 1-бөлімде (7-жолдан басқа) аталған қондырғылар мен құрылыстар тізбесіне сәйкес келуі тиіс. Өндірістік қалдықтарды тасуға, сақтауға және жоюға, сондай-ақ жерді қайта құнарландыруға байланысты негізгі құралдарды күрделі жөндеу шығындарын жүзеге асырған жағдайда 2 және 3-жолдардың жиынтығы 1-жолдың деректерінен кем болуы мүмкін.

#### 4-бөлім.

1-4-жолдарда қоршаған ортаны қорғау бойынша негізгі құрал-жабдықтардың орташа жылдық құны ағымдағы күнмен көрсетіледі. Ағымдағы күн - белгілі бір күні қолданыстағы базар бағасы бойынша негізгі құрал-жабдықтардың құны немесе негізгі құрал-жабдықтардың қайта бағалаудан (индекстеу) кейінгі құны.

#### 4. Методологические пояснения

В виде исключения в состав текущих затрат на охрану атмосферного воздуха включаются затраты на содержание и эксплуатацию установок и устройств по дожоги и другим методам доочистки хвостовых газов перед непосредственным выбросом их в атмосферу.

Кроме того, в исключительных случаях, когда выбор тягодутьевой машины находится в прямой зависимости от сопоставления, создаваемого газопылееулавливающим аппаратом, затраты по эксплуатации этой машины относятся также на охрану атмосферного воздуха.

Строка 5 включает затраты по содержанию и эксплуатации полигонов, специально организованных мест хранения твердых отходов, а также установок для обезвреживания твердых опасных и других вредных производственных отходов. Сюда относятся текущие затраты по уничтожению твердых производственных отходов (в том числе уловленных в процессе очистки загрязненных сточных вод и отходящих технологических газов и вентиляционного воздуха), транспортировке отходов к месту их складирования или уничтожения.

В строке 6 показываются общие выплаты другим предприятиям и организациям за услуги по вывозке в специальные отведенные места, хранению, уничтожению (обезвреживанию) или утилизации твердых опасных производственных отходов.

Строка 7 включает затраты на рекультивацию земель, снятие, хранение и использование плодородного слоя почвы, включая текущие затраты по эксплуатации специальной техники, относимые на себестоимость продукции в установленном порядке в соответствии с основными и отраслевыми положениями по планированию, учету и калькулированию себестоимости продукции на промышленных предприятиях, а также Инструкция о порядке финансирования работ по рекультивации земель. Затраты на рекультивацию земель, осуществляемые за счет капитальных вложений, в этой строке не отражаются.

#### Раздел 2.

В разделе отражаются начисленные и фактически выплаченные платежи за загрязнение окружающей природной среды, плата за природные ресурсы, а также иски и штрафы, которые были предъявлены и взысканы местными исполнительными органами или территориальными органами Министерства охраны окружающей среды Республики Казахстан с природопользователей за нарушение природоохранного законодательства.

Основанием для взимания платежей за загрязнение окружающей среды и использование природных ресурсов являются Законы Республики Казахстан, а также постановления, распоряжения и решения Правительства Республики Казахстан, уполномоченных министерств и ведомств, Министерства охраны окружающей среды и местных органов власти в пределах их полномочий.

В строке 1 отражаются объемы предъявленных к оплате и фактически выплаченных платежей за выбросы и сбросы загрязняющих веществ и размещение отходов производства и потребления в пределах установленных лимитов на выбросы (сбросы, размещение). Лимиты загрязнения и нормативы (ставки) платы утверждаются местным исполнительным органом.

По строке 2 указываются предъявленные к оплате и выплаченные в отчетном году платежи за сброс загрязняющих веществ в природные водоемы, поля фильтрации, пруды-накопители и др. в пределах нормативов (лимитов).

В строке 3 указываются предъявленные к оплате и выплаченные в отчетном году платежи за выброс загрязняющих веществ в атмосферу в пределах лимитов выбросов для стационарных источников.

В строке 4 указываются предъявленные к оплате и выплаченные в отчетном году платежи за размещение (складирование, захоронение) отходов на полигонах, свалках и за размещение (не использование) отходов производства в пределах установленных лимитов.

В строке 5 отражаются начисленные и выплаченные средства за сверхнормативное (сверхлимитное) загрязнение окружающей среды, т.е. за выбросы (сбросы, размещение) загрязняющих веществ (отходов) сверх установленных предприятию нормативов. Кроме того, показываются выплаты по тем видам загрязняющих веществ (отходов), по которым предприятие не оформило в установленном порядке разрешение на выброс (сброс) вредных веществ и размещение отходов.

В строке 6 указываются предъявленные к оплате и выплаченные в отчетном году платежи за сверхнормативные сбросы загрязняющих веществ в природные водные объекты, поля фильтрации, пруды-накопители и другие искусственные водоемы.

В строке 7 указываются предъявленные к оплате и выплаченные в отчетном году платежи за сверхнормативные выбросы загрязняющих веществ в атмосферу.

По строке 8 указываются предъявленные к оплате и выплаченные в отчетном году платежи за сверхнормативное размещение (складирование, захоронение) отходов на полигонах, свалках и за сверхнормативное размещение (не использование) отходов производства.

В строке 9 учитываются все средства (иски), предъявленные и фактически взысканные с предприятия в возмещение ущерба, причиненного нарушением природоохранного законодательства, независимо от того, были эти суммы получены вследствие решения судебных (арбитражных) органов или иным путем. К ним относятся штрафные санкции за залповое или аварийное загрязнение окружающей среды, за нерациональное разовое использование или порчу природных ресурсов и др. Сюда же включаются соответствующие штрафы с конкретных должностных лиц.

В строку 10 включаются все начисленные и фактически произведенные выплаты за использование природных ресурсами, платежи за нерациональное и не комплексное использование природных ресурсов и т.п.

В строке 16 указываются специальные платежи недропользователей, которые определяются согласно Налогового законодательства Республики Казахстан.

#### Раздел 3.

По строке 1 указываются затраты на капитальный ремонт основных средств природоохранного назначения с выделением объема затрат на капитальный ремонт установок и сооружений по охране: атмосферного воздуха (строка 2); рационального использования водных ресурсов (строка 3). Состав средств по охране и рациональному использованию водных ресурсов и воздушного бассейна должен соответствовать перечню установок и сооружений, перечисленных в разделе 1 (за исключением строки 7) настоящей инструкции. Сумма строк 2 и 3 может быть меньше данных строки 1 в случае осуществления затрат на капитальный ремонт основных средств, связанных с вывозом, хранением и уничтожением производственных отходов, а также рекультивацией земель.



#### 4. Әдіснамалық түсініктемелер

4-жолға жерді өндірістік қалдықтармен ластанудан қорғауға, сондай-ақ жерді құнарландыруға ғана байланысты пайдаланылатын негізгі қорлардың құны қарастырылған. 4-ҚО нысаны бухгалтерлік және бастапқы есептің деректері, қоршаған ортаны қорғаудың және табиғат ресурстарын тиімді пайдаланудың нақты шығындары негізінде толтырылады.

#### 4. Методологические пояснения

**Раздел 4.**  
По строкам 1 - 4 показывается среднегодовая стоимость основных производственных фондов по охране окружающей среды по текущей стоимости.

**Текущая стоимость** – это стоимость основных средств по действующим рыночным ценам на определенную дату, или стоимость основных средств после переоценки (индексации).

В строку 4 включают стоимость основных средств, эксплуатация которых связана только с охраной земли от загрязнения производственными отходами, а также рекультивацией земель.  
Форма 4-ОС составляется на основании данных бухгалтерского и первичного учета, фактических затратах на охрану окружающей среды и рациональное использование природных ресурсов.

#### 5. Арифметикалық-логикалық бақылау

##### 1-бөлім.

1-жол = 2, 4-5, 7 жолдарының қосындысына  
3-жол <= 2-жол; 6-жол <= 5-жол

##### 2-бөлім.

1-жол = 2-4 жолдарының қосындысына (барлық бағандар бойынша)  
5-жол = 6-8 жолдарының қосындысына (барлық бағандар бойынша)  
10-жол ≥ 11 - 15 жолдарының қосындысына (барлық бағандар бойынша).

##### 3-бөлім.

2 + 3 жолдар <= 1-жол.

##### 4-бөлім.

2-4 жолдарының қосындысы <= 1-жол

#### 5. Арифметико-логический контроль

##### Раздел 1.

Строка 1 = сумме строк 2, 4-5, 7  
Строка 3 <= строки 2; строка 6 <= строки 5.

##### Раздел 2.

Строка 1 = сумме строк 2-4 (по всем графам)  
Строка 5 = сумме строк 6-8 (по всем графам)  
Строка 10 ≥ суммы строк 11 - 15 (по всем графам).

##### Раздел 3.

Строки 2 + 3 <= 1.

##### Раздел 4.

Сумма строк 2-4 <= 1